

Grzegorz Krawczyk

Paweł Marzec

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE ZAANGAŻOWANIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO NA RZECZ UKRAINY PO WYBUCHU WOJNY

WPROWADZENIE

W dniu 24 lutego 2022 r. rozpoczęła się pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, stanowiąca eskalację konfliktu zbrojnego trwającego od 2014 r., zapoczątkowanego aneksją Krymu oraz działaniami wojennymi w Donbasie. Tego dnia wojska rosyjskie zaatakowały Ukrainę z różnych kierunków: z lądu, powietrza, morza. Z każdym dniem wojna przybierała na sile, angażując ogromne zasoby ludzkie i różne zasoby wojskowe po obu stronach konfliktu. Dziś, gdy świat jest „globalną wioską”, żaden konflikt nie zamyka się w granicach zwaśnionych państw. Staje się przeszkodą w przemieszczaniu się ludności, ma wpływ na wymiar gospodarczy. Jeśli w łańcuchu dostaw przestaje brać udział ważny dostawca i producent (a takim jest Ukraina), skutki odczuwa cała „wioska” – nie mogąc korzystać z jego dostaw. Następują zakłócenia i ograniczenia w handlu międzynarodowym. Również procesy gospodarcze wewnątrz kraju, który uczestniczy w wojnie, ulegają

DR GRZEGORZ KRAWCZYK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: grzegorz.krawczyk@poczta.onet.eu; <https://orcid.org/0000-0002-7467-6260>

DR HAB. PAWEŁ MARZEC – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: pmkul23@op.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0105-3131>

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

pogorszeniu. Państwo jest zmuszone ograniczać produkcję, następuje zahamowanie wzrostu gospodarczego [Walkowski 2025].

Atak Rosji i jego rozprzestrzenianie się spowodowało bardzo duże zniszczenia, a kontynuacja prowadziła do strat przede wszystkim ludzkich, a następnie materialnych. Eskalacja działań wojennych prowadziła do coraz większych i brutalniejszych czynów. Ludzie ginęli w bezpośrednich starciach wojennych, jak również ponosząc śmierć w wyniku ataków lotniczych, ostrzałów artyleryjskich, byli także zabijani w trakcie brutalnych przesłuchań. Znaczna liczba osób wymagała interwencji medycznej, w tym hospitalizacji. Następstwem działań wojennych stawała się migracja ludności wewnątrz Ukrainy. Ludzie przemieszczali się dobrowolnie lub byli zmuszeni do ucieczki na nowe tereny pobytu, by uratować swoje życie i zdrowie. Przede wszystkim nastąpił szybki proces uchodźczy do krajów, z którymi Ukraina posiada wspólne granice, między innymi do Polski, Węgier, Słowacji. Polska odegrała szczególną rolę jako kraj przyjmujący, stając się dla wielu uchodźców „nowym domem”, a Polacy nie czekając na działania państwa czy prawne uregulowania, ruszyli z pomocą na niespotykaną dotąd skalę [Tutak 2022, 289-90; Żołędowski 2025; Niedziółka i Próchniak 2023]. W wyniku zaistniałej nagle sytuacji Ukraina i jej mieszkańcy znaleźli się w wyjątkowo trudnym położeniu, które wymagało natychmiastowych działań zaradczych i pomocowych. Skala kryzysu wymagała udzielania wsparcia zarówno na terytorium Ukrainy, jak i poza jej granicami.

Celem opracowania jest ukazanie działań pomocowych realizowanych przez Kościół katolicki ze szczególnym uwzględnieniem Caritasu. Artykuł ma charakter przeglądowy, przybliża problematykę społeczno-gospodarczą niesionej pomocy ofiarom zbrojnego konfliktu, którzy w obliczu śmierci, bólu, cierpienia i strachu podejmują wysiłki w walce o przetrwanie. Autorzy – analizując pomoc niesioną przez Kościół katolicki w Polsce, a w szczególności przez organizację Caritas w pierwszym okresie konfliktu zbrojnego – próbują odpowiedzieć na następujące pytania: Czy Kościół katolicki bierze pod uwagę potrzeby odbiorców, do których kierowane są działania pomocowe? Jakie programy i projekty zostały uruchomione, aby odpowiadały potrzebom odbiorców? Czy misja i cele Kościoła katolickiego są zbieżne z działaniami, które realizują organizacje kościelne wobec odbiorców ukraińskich?

Autorzy dla potrzeb artykułu przyjęli następujące hipotezy badawcze: 1) społeczno-ekonomiczne działania Kościoła katolickiego wynikają z miłości bliźniego, miłosierdzia oraz chęci wsparcia uchodźców; 2) Kościół katolicki

za pośrednictwem Caritas odpowiada na potrzeby ekonomiczne i społeczne ludności dotkniętej konfliktem zbrojnym w Polsce i na Ukrainie kierując do nich skoordynowane działania pomocowe i integracyjne.

W niniejszym artykule zastosowane zostaną przede wszystkim metody analizy i syntezy, które umożliwią pełniejsze ujęcie oraz pogłębione zrozumienie podejmowanej problematyki badawczej.

1. SPOŁECZNO-GOSPODARCZE SKUTKI DZIAŁAŃ WOJENNYCH WOBEC UKRAINY

Państwo ukraińskie i społeczeństwo od pierwszych godzin wojny zaczęło doznawać szkód, zniszczeń, cierpienia, a z każdym dniem rozmiar zniszczeń się powiększał. Zniszczenia materialne kraju, których doświadczyło państwo ukraińskie, w szczególności objęły:

a) zasoby mieszkaniowe: wśród nich bloki i domy jednorodzinne. Około 40% zasobów mieszkalnych zostało całkowicie zniszczonych, a znaczna część jest uszkodzona (np. w Bachmucie czy Marjince wszystkie budynki są uszkodzone)¹, co spowodowało masowe przesiedlenia ludności;

b) budynki użyteczności publicznej, w tym: szkoły, szpitale, obiekty sportowe, placówki kulturalne, biblioteki i inne obiekty publiczne zostały częściowo lub całkowicie zniszczone;

c) zniszczenia związane z infrastrukturą: konflikt zbrojny przyczynił się do poważnych zniszczeń infrastruktury krytycznej, zagrażając mieniu i życiu obywateli przez niszczenie systemów łączności, zaopatrzenia w żywność i wodę, sieci teleinformatyczne, transport (w tym drogi, mosty, linie kolejowe), elektrownie, wodociągi i sieci gazowe, placówki ochrony zdrowia i ratownictwa;

d) obiekty dziedzictwa kulturowego: muzea, pomniki, budynki, obiekty przyrodnicze, obiekty kultu religijnego, np. kościoły;

e) zniszczenia środowiska: działania wojenne negatywnie wpływają na środowisko naturalne, powodują zanieczyszczenie powietrza, gleby i wody, zniszczenie ekosystemów są zagrożeniem dla fauny.

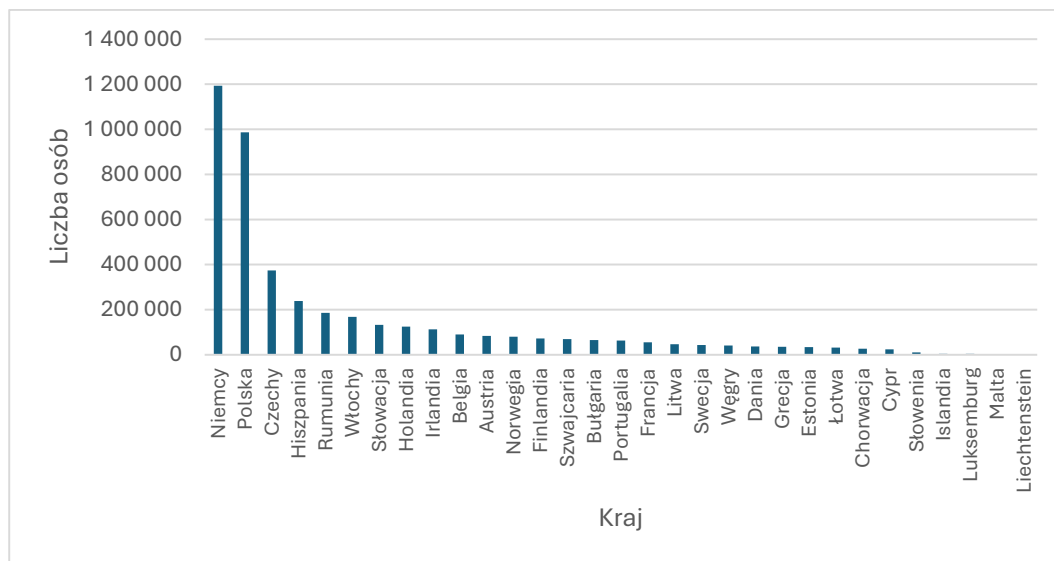
¹ Zob. <https://nbi.com.pl/wiadomosci/podczas-wojny-w-ukrainie-calkowicie-zniszczono-niemal-10-proc-mieszkan-i-domow/> [dostęp: 23.06.2025].

Najbardziej dotkliwe i jednocześnie tragiczne skutki wojna spowodowała po stronie ludności, w tym personelu wojskowego. Szczególnie miało to miejsce w następujących obszarach:

1) Ofiary cywilne – zgodnie z danymi Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka², do końca 2023 r. w wyniku działań wojennych zginęło ponad 10 000 cywilów, a ponad 18 500 zostało rannych. Wśród ofiar znaczną część stanowią kobiety i dzieci. Liczby te są najprawdopodobniej zaniżone, ponieważ trudności w dostępie do niektórych terenów okupowanych uniemożliwiają pełną weryfikację strat.

2) Wysiedlenia i uchodźstwo – konflikt doprowadził do największego kryzysu uchodźczego w Europie od czasów II wojny światowej (por. wykres 1). Według danych UNHCR³: ponad 6,3 miliona uchodźców z Ukrainy zarejestrowano w różnych krajach w Europie; około 3,7 miliona osób zostało wewnętrznie przesiedlonych w ramach terytorium Ukrainy. Szczególnie dotknięte zostały obwody: doniecki, ługański, chersoński i zaporoski.

Wykres 1. Osoby korzystające z ochrony czasowej w wybranych krajach

² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Ukraine: Civilian casualties*, <https://www.ohchr.org> [dostęp: 23.06.2025].

³ United Nations High Commissioner for Refugees, *Ukraine Refugee Situation*, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [dostęp: 23.06.2025].

Źródło: Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat> [dostęp: 10.07.2025].

3) Straty wśród personelu wojskowego – oczywiście zarówno siły ukraińskie, jak i rosyjskie poniosły znaczne straty. Według szacunków podawanych przez źródła zachodnie i ukraińskie, do końca 2023 r.: straty po stronie ukraińskiej mogły wynieść od 70 000 do 100 000 zabitych i rannych; straty po stronie rosyjskiej mogły przekroczyć 250 000 osób, w tym zarówno zabitych, jak i rannych. Dane te są trudne do jednoznacznego potwierdzenia ze względu na ograniczony dostęp do pełnych informacji wojskowych.

4) Kryzys humanitarny – konflikt doprowadził do poważnych zakłóceń w dostępie do podstawowych dóbr i usług: niedobory żywności – szczególnie odczuwalne w rejonach związanych z oblężeniem miast (np. Mariupol, Chersoń), braki w dostępie do czystej wody i opieki zdrowotnej, uszkodzenie infrastruktury energetycznej – z powodu ataków rakietowych i dronowych miliony osób zostały pozbawione prądu i ogrzewania (np. tzw. „blackouty” zimą 2022/23).

Według danych OCHA⁴ (Biura Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej), w 2023 r. około 17,6 miliona osób w Ukrainie potrzebowało pomocy humanitarnej.

2. POLSKA I KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE WOBEC WOJNY

Naród potrzebuje pokoju, by człowiek mógł żyć, pracować i się rozwijać. To Jan Paweł II zwracał uwagę na podmiotowość każdego narodu i w homilii w obozie koncentracyjnym Oświęcim-Brzezinka dnia 7 czerwca 1979 r. powiedział: „Nigdy jeden naród nie może rozwijać się kosztem drugiego, nie może rozwijać się za cenę drugiego, za cenę jego uzależnienia, podboju, zniewolenia, za cenę jego eksploatacji, za cenę jego śmierci”⁵. W innym miejscu głosił: „Każdy triumf nienawiści i przemocy oznacza bowiem klęskę człowieka. Niech Bóg pocieszy tysiące dzieci, kobiet, starców i chorych –

⁴ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *Ukraine: Humanitarian Response Plan 2023*, <https://www.humanitarianresponse.info> [dostęp: 23.06.2025].

⁵ Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy Świętej sprawowanej na terenie byłego obozu koncentracyjnego Oświęcim-Brzezinka (07.06.1979), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/homilies/1979/documents/hf_jp-ii_hom_19790607_polonia-brzezinka.html [dostęp: 23.06.2025].

niewinne ofiary wojny”⁶. Papież Franciszek zaś wskazał: „Wojna jest porażką polityki i ludzkości, haniebną kapitulacją, porażką w obliczu sił zła. Nie poprzestawajmy na dyskusjach teoretycznych, pochylajmy się nad ranami, dotykajmy ciała tych, którzy zostali poszkodowani. Przyjrzyjmy się wielu niewinnym cywilom, wymordowanym jako ‘przypadkowe ofiary’. Zapytajmy poszkodowanych. Zwróćmy uwagę na uchodźców, na tych, którzy ucierpieli na skutek promieniowania atomowego lub ataków chemicznych, na kobiety, które straciły swoje dzieci, na dzieci okaleczone lub pozbawione swego dzieciństwa. Zwróćmy uwagę na prawdę o tych ofiarach przemocy, spójrzmy na rzeczywistość ich oczyma i wysłuchajmy ich historii z otwartym sercem. W ten sposób będziemy mogli dostrzec otchłań zła w samym sercu wojny i nie będzie nam przeszkadzać, że potraktują nas jako naiwnych, bo wybraliśmy pokój”⁷.

Od pierwszych godzin wojny Polska jako państwo zaczęła wspierać Ukrainę w jej trudnej sytuacji, a Polacy otworzyli się na potrzeby licznie przybywających do Polski uchodźców. To nie przypadek, taka postawa ma bowiem zakorzenienie w historii Polski i narodu polskiego, który doświadczony bardzo trudną, bolesną historią, wychodzi naprzeciw potrzebom cierpiących, opuszczonych, przybyszy „bez domu”. Ta postawa przede wszystkim ma swoje źródło w wyznawanej wierze i przynależności religijnej. Nauka Chrystusa związana z ludźmi, którzy doświadczali problemu, zjawiska migracji – ma ogromne znaczenie w Kościele katolickim. Wskazywanie na to, że Jezus Chrystus był migrantem [Zborowski 2018, 438] i nakaz dotyczący miłości bliźniego, czyli otwarcie się na każdą osobę ludzką bez względu na jej pochodzenie, staje się zasadniczym ukierunkowaniem nauczania Kościoła katolickiego [Wojnowicz 2017, 51].

Naturalne otwarcie Kościoła katolickiego ma głębokie zakorzenienie w jego misji, historii, prawie: „Prawodawstwo Kościoła katolickiego zaznacza, że za opiekę nad migrantami odpowiedzialny jest cały Lud Boży. Szczególnym wyrazem troski o migrantów są szeroko rozbudowane struktury kanonicznego duszpasterstwa tej grupy ludzi, które funkcjonują na

⁶ Tenże, Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański w Ankonie (30.05.1999), <https://jp2online.pl/obiekty/rozważanie-przed-modlitwa-aniol-panski-w-ankonie;T2JqZWN0OjMzODY=> [dostęp: 23.06.2025].

⁷ Papież Franciszek, Encyklika o braterskiej i przyjaźni społecznej *Fratelli tutti* (03.10.2020), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html [dostęp: 11.07 2025], nr 261.

trzech płaszczyznach: uniwersalnej, partykularnej i diecezjalnej” [Głowiak 2020, 140].

Zgodnie z Katechizmem Kościoła Katolickiego: „Narody bogate są zobowiązane przyjmować, o ile to możliwe, obcokrajowców poszukujących bezpieczeństwa i środków do życia, których nie mogą znaleźć w kraju rodzinnym. Władze publiczne powinny czuwać nad poszanowaniem prawa naturalnego, powierzającego przybysza opiece tych, którzy go przyjmują. Władze polityczne z uwagi na dobro wspólne, za które ponoszą odpowiedzialność, mogą poddać prawo do emigracji różnym warunkom prawnym, zwłaszcza poszanowaniu obowiązków migrantów względem kraju przyjmującego. Imigrant obowiązany jest z wdzięcznością szanować dziedzictwo materialne i duchowe kraju przyjmującego, być posłusznym jego prawom i wносить swój wkład w jego wydatki”⁸.

Kościół katolicki w Polsce w obliczu ogromnego kryzysu humanitarnego zaangażował się w realizację działań w zakresie społeczno-ekonomicznym, otwierając się na potrzeby uchodźców. W pomoc zaangażowały się w zasadzie wszystkie podmioty, organizacje, instytucje Kościoła katolickiego w Polsce, między innymi poprzez posiadane struktury, np. diecezje, dekanaty i parafie.

W organizowanie wsparcia zaangażowały się zakony męskie i żeńskie, zarówno na terenie Polski, jak również na terenie Ukrainy. Naturalnie w pomoc włączały się organizacje i wspólnoty ludzi świeckich, które oferowały pomoc mieszkaniową, socjalną, pomoc w nauce języka, znalezieniu pracy uchodźcom czy szkoły dla dzieci oraz każdą inną pomoc w rozpoczęciu życia w nowym miejscu przebywania i funkcjonowania w Polsce. Wśród nich należy wymienić: Domowy Kościół, Neokatechumenat, Żywy Różaniec i inne.

Miejsce szczególne zajmują parafie, w których bezpośrednio funkcjonują wierni świeccy. „Parafia dostarcza naocznego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła. Niech świeccy przyzwyczajają się działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedstawiać wspólnocie Kościoła problemy własne i świata oraz sprawy dotyczące zbawienia celem wspólnego ich omówienia i rozwiązania;

⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 2241.

współpracować w miarę sił we wszystkich poczynaniach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny”⁹.

W 2022 r. w Polsce było 10 357 parafii [Organek, Jewdokimow, i Sadłoń 2024, 10] i pośród nich nie było takiej, która nie angażowałaby się w pomoc Ukrainie. Wśród kluczowych organizacji udzielających pomocy, jak Polska Akcja Humanitarna, Lekarze bez Granic czy Polska Misja Medyczna, należy wymienić Caritas Polska, jako „Charytatywne ramię” Kościoła (zob. tabela 1, 2, 3). Jej działania mają na celu realizację potrzeb odbiorców, niesienie pomocy tu i teraz odpowiadając za realizację misji i celów Kościoła katolickiego. Caritas i inne podmioty, instytucje i organizacje funkcjonujące w ramach Kościoła katolickiego, w duchu miłości bliźniego i miłosierdzia, podejmują działalność na rzecz zabezpieczania potrzeb ekonomicznych odbiorców. Ta odpowiedź Kościoła katolickiego na potrzeby konkretnych ludzi bez względu na narodowość, wyznanie czy poglądy powoduje, że staje się on w pełni realizatorem potrzeb w klasycznym ujęciu.

3. CARITAS – SPOŁECZNO-EKONOMICZNE DZIAŁANIA W PIERWSZYM ROKU KONFLIKTU

W pierwszych chwilach wojny należało uruchomić natychmiastową pomoc osobom zmuszonym do opuszczenia swoich domów, szukając bezpiecznego schronienia. Polska jako bezpośredni sąsiad przyjęła największą liczbę uchodźców i musiała sprostać ogromnym wyzwaniom organizacyjnym, logistycznym czy etycznym. Przekraczającym granice należało zaspokoić najważniejsze, a zarazem podstawowe potrzeby, tj. żywość, schronienie czy artykuły pierwszej potrzeby, często nawet odzież i obuwie, bowiem niektórzy decydowali się na ratowanie życia nie zabierając niczego. Na te potrzeby odpowiedziała Caritas Polska organizując w pasie przygranicznym *Namioty Nadziei*. Namioty działały dzięki ofiarnej pracy wolontariuszy, którzy często na ten cel poświęcili własny urlop i swój wolny czas, aby pełnić 24-godzinne dyżury, wydając ciepłe posiłki, udzielając wszelkich informacji i oferując tymczasowe schronienie. Caritas, we współpracy ze służbami przygranicznymi, do wszystkich punktów recepcyjnych dostarczała żywność, termosy

⁹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837-64, nr 10.

i koce, śpiwory, leki. Do pomocy włączyły się organizacje Caritas diecezjalne, które organizowały punkty wydawania żywności, punkty dla matek z dziećmi zaspakajające podstawowe potrzeby i dziecka i matki. Udzielały też potrzebnych informacji i organizowały schronienie. W czasie, kiedy nasilenie ruchu przy granicy polsko-ukraińskiej było największe, Caritas wydała ponad 2 miliony posiłków. W tym samym czasie na granicy pomocy uchodźcom udzielało 13 000 wolontariuszy z 31 000 zaangażowanych w działania pomocowe¹⁰.

Caritas realizował liczne działania i programy ukierunkowane na konkretnych odbiorców, potrzebujących. Stawały się one bezpośrednim narzędziem realizacji misji i celów Caritas jako organizacji będącej integralną częścią Kościoła katolickiego. Wśród takich przedsięwzięć należy wymienić program o nazwie *Kompleksowe wsparcie ukraińskich dzieci z pieczy zastępczej i ich opiekunów*. Jego realizacja rozpoczęła się 1 sierpnia 2022 r. i trwała do 31 lipca 2023 r. Caritas Polska realizował go we współpracy z jednostkami diecezjalnymi. Był współfinansowany przez organizację Caritas Niemcy. Jego celem było zapewnienie kompleksowego wsparcia dzieciom i młodzieży pochodzącym z Ukrainy, które w wyniku działań wojennych znalazły się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zostały objęte systemem pieczy zastępczej. Zakres programu obejmował wsparcie instytucjonalne dla ośrodków przyjmujących ewakuowane dzieci z ukraińskich instytucji opiekuńczo-wychowawczych. Środki finansowe przeznaczone były m.in. na pokrycie kosztów utrzymania, tj. zakwaterowania i wyżywienia (w wysokości 40 zł na dziecko dziennie), zatrudnienie wykwalifikowanego personelu, zapewnienie dostępu do usług medycznych oraz realizację działań edukacyjno-terapeutycznych.

Ponadto program przewidywał organizację kursów językowych i zawodowych, a także szkoleń z zakresu ochrony dzieci i tzw. safeguardingu. Interwencją objęto cztery ośrodki opieki działające w ramach struktur Caritas: Ośrodek Caritas Archidiecezji Częstochowskiej, Ośrodek Caritas Diecezji Bielsko-Żywieckiej, Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą w Krzydlinie Małej prowadzoną przez Zgromadzenie Sióstr de Notre Dame we współpracy z Caritas Archidiecezji Wrocławskiej, Ośrodek Caritas Archidiecezji Warmińskiej.

¹⁰ Caritas Polska, Raport 2022, <https://caritas.pl/wp-content/uploads/2023/07/raport-caritas-polska-2022.pdf> [dostęp: 11.07.2025], s. 44.

Realizacja programu stanowiła istotny element w systemie reagowania kryzysowego i wsparcia uchodźców, w szczególności dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Działania te przyczyniły się do zapewnienia minimalnych standardów bezpieczeństwa, opieki i edukacji dzieci, które uciekały przed działaniami wojennymi¹¹.

Kolejną inicjatywą ukierunkowaną do konkretnych odbiorców był realizowany w okresie od marca do czerwca 2022 r. przez Caritas Polska, w ramach środków pozyskanych przez Caritas Internationalis w drodze Apelu Szybkiego Reagowania – *Rapid Response Appeal*, program udzielania bezpośredniego wsparcia finansowego uchodźcom z Ukrainy przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Pomoc zrealizowana została w formie kart przedpłaconych Sodexo, które doładowywano miesięcznie średnią kwotą 960 zł na osobę przez okres trzech miesięcy. Wsparciem objęto łącznie 6 148 osób, w tym: 3 308 dzieci, 621 osób starszych, 581 osób z niepełnosprawnościami, 2 198 dorosłych.

Pomoc trafiła do 2 460 rodzin, a łączna wartość rozdysponowanych środków wyniosła 3 480 000 złotych. Dystrybucja wsparcia odbywała się za pośrednictwem struktur lokalnych Caritas, w tym: Caritas Diecezji Radomskiej, Caritas Diecezji Sandomierskiej, Caritas Archidiecezji Przemyskiej oraz Caritas Archidiecezji Lubelskiej. W ramach usprawnienia procesów logistycznych z tego samego projektu sfinansowano również najem magazynu w Lublinie, który pełnił funkcję logistyczną dla darów rzeczowych przekazywanych z Polski i innych krajów Europy na terytorium Ukrainy. Magazyn pozwolił zwiększyć szybkość i płynność transportów humanitarnych.

Innym ważnym projektem realizowanym przez Caritas Polska był program *EA 18/2022 – Wsparcie Caritas w Polsce dla osób z Ukrainy dotkniętych konfliktem*. Jego realizacja przypadła na okres od lipca 2022 r. do czerwca 2023 r. Caritas Polska realizowała projekt finansowany z darowizn przekazanych przez narodowe organizacje członkowskie Caritas Internationalis. Głównym celem programu było wsparcie osób dotkniętych konfliktem zbrojnym w Ukrainie, zarówno pozostających w Polsce, jak i na terenie samej Ukrainy. W ramach programu utworzono 26 Centrów Pomocy Migrantom i Uchodźcom (CPMiU) na terenie Polski. Placówki te zatrudniały wykwalifikowany personel odpowiedzialny za realizację kompleksowych

¹¹ Caritas Polska, Raport 2023, <https://caritas.pl/wp-content/uploads/2024/07/raport-caritas-pl-2023.pdf> [dostęp: 11.07.2025], s. 23.

działań programowych, obejmujących m.in.: organizację działań integracyjnych i psychospołecznych; wsparcie w procesie poszukiwania zatrudnienia (kursy języka polskiego, doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy); prowadzenie bezpiecznych przestrzeni dla dzieci (bawialnie, świetlice, ochronki); świadczenie wsparcia psychologicznego (konsultacje indywidualne, warsztaty dla dzieci i dorosłych); pomoc w zakresie zakwaterowania (kierowanie do placówek zbiorowego zakwaterowania oraz wsparcie w wynajmie mieszkań prywatnych); wsparcie finansowe w postaci kart płatniczych lub kodów BLIK.

Istotnym komponentem programu jest rozwój systemu przekierowań międzyinstytucjonalnych, umożliwiającego beneficjentom uzyskanie wsparcia także poza strukturami CPMiU, np. poprzez skierowanie do właściwego urzędu, szkoły lub innej organizacji pozarządowej. Dzięki działalności Centrów Pomocy Migrantom i Uchodźcom nawiązano również efektywną współpracę z partnerami międzynarodowymi i krajowymi, w tym: Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR), rządem Królestwa Norwegii (za pośrednictwem Caritas Norwegia), a także z prywatnymi darczyńcami wspierającymi działania rzeczowo i finansowo¹².

Ważnym aspektem działalności Caritas Polska, realizowanym we współpracy ze strukturami Caritas diecezjalnych, były intensywne działania pomocowe skierowane do ludności cywilnej dotkniętej skutkami działań wojennych. Pomoc ta ma charakter transgraniczny i obejmuje głównie wsparcie rzeczowe. Zakres przekazywanej pomocy humanitarnej dotyczy szerokiego wachlarza artykułów pierwszej potrzeby, w tym m.in. żywności, środków higieny osobistej, leków, sprzętu medycznego, wózków inwalidzkich oraz agregatów prądotwórczych.

Ze względu na skalę potrzeb oraz dynamikę sytuacji, w pierwszych miesiącach wojny istotnym wyzwaniem pozostawała efektywna organizacja transportów humanitarnych. W odpowiedzi na te potrzeby Caritas Polska wdrożyła szereg rozwiązań usprawniających logistykę i zarządzanie łańcuchem dostaw. Znaczącą rolę w optymalizacji procesów dystrybucji odegrała współpraca międzynarodowa w ramach federacji Caritas Internationalis, w tym z ukraińskimi organizacjami partnerskimi – Caritas-Spes i Caritas Ukraina, a także z Catholic Relief Services (USA), Caritas Szwajcaria oraz Caritas Niemcy.

¹² Caritas Polska, Raport 2022, s. 45.

W wyniku skoordynowanych działań utworzono transgraniczny hub logistyczny obsługiwany przez Caritas Archidiecezji Lubelskiej, o którym już wspomniano. Magazyn stał się istotnym elementem infrastruktury wsparcia, odpowiadającym na potrzebę zapewnienia ciągłości dostaw humanitarnych przy jednoczesnym zachowaniu standardów bezpieczeństwa, transparentności i skuteczności¹³.

Caritas Polska zainicjowała akcję pomocową *Paczka dla Ukrainy* w niespełna miesiąc od wybuchu konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy. Inicjatywa ta stanowiła odpowiedź na pogarszającą się sytuację humanitarną mieszkańców Ukrainy, wynikającą m.in. z utrudnionego dostępu do podstawowych dóbr konsumpcyjnych, w tym żywności oraz środków higieny osobistej. Wsparcie adresowane było głównie do grup szczególnie wrażliwych społecznie, takich jak rodziny wielodzietne, osoby starsze, chore, z niepełnosprawnościami, samotne matki, a także rodziny, których członkowie uczestniczą w działaniach zbrojnych lub ponieśli w ich wyniku śmierć. Celem działań było zabezpieczenie podstawowych potrzeb egzystencjalnych osób dotkniętych skutkami wojny.

Każda paczka pomocowa zawiera zestaw artykułów przeznaczony do pokrycia podstawowych potrzeb trzyosobowego gospodarstwa domowego przez okres około czternastu dni. W skład standardowego zestawu wchodzi m.in.: produkty spożywcze (makaron, ryż, konserwy, kawa, herbata, cukier), artykuły higieniczne (papier toaletowy, mydło, pasta do zębów) oraz materiały opatrunkowe (plastry, bandaże). Szczegółowa lista rekomendowanych produktów znajduje się na stronie internetowej organizatora akcji (caritas.pl/packadlaurainy). W realizację przedsięwzięcia zaangażowane są zarówno osoby prywatne, jak i podmioty gospodarcze, które samodzielnie kompletowały paczki i przekazywały je do wyznaczonych parafii współuczestniczących w programie pomocowym¹⁴.

Kolejnym programem była *Rodzina Rodzinie*. Stanowiła największą inicjatywę pomocy zagranicznej realizowaną przez Caritas Polska. W październiku 2022 r. program ten został rozszerzony o Ukrainę, która tym samym dołączyła jako piąty kraj objęty tego rodzaju wsparciem.

Istotą programu jest udzielanie regularnej pomocy finansowej w postaci comiesięcznych przelewów bankowych, skierowanych do najbardziej

¹³ Tamże, s. 48.

¹⁴ Tamże.

potrzebujących rodzin na Ukrainie. W pierwszym etapie (2022) wsparciem objęto rodziny zamieszkujące teren diecezji kijowsko-żytomierskiej, obejmującej cztery obwody szczególnie dotknięte skutkami działań wojennych: kijowski, żytomierski, czerkaski oraz czernihowski. W kolejnym roku (2023) zasięg programu został poszerzony o rodziny z diecezji charkowsko-zaporoskiej.

Proces kwalifikowania beneficjentów do programu realizowany jest przy współpracy z lokalnym oddziałem organizacji Caritas, działającym na Ukrainie pod nazwą Caritas-Spes. Dzięki temu możliwa jest trafna identyfikacja rodzin znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji życiowej.

Środki przekazywane w ramach programu mogą być przeznaczone na pokrycie podstawowych i najbardziej palących potrzeb, takich jak zakup żywności i leków, remont zniszczonych budynków mieszkalnych, zakup opału czy regulowanie opłat mieszkaniowych. Regularność przekazywanego wsparcia finansowego sprzyja budowaniu poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji wśród beneficjentów – wartości szczególnie istotnych w warunkach trwającego konfliktu zbrojnego¹⁵.

W ramach finansowania ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej zrealizowano projekt pod nazwą: *Wsparcie rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności wewnętrznie przesiedlonych w Odessie i Mikołajowie oraz ich regionach, poprzez zapewnienie im środków finansowych na przetrwanie zimy*. Projekt miał charakter jednorazowego świadczenia pomocowego typu cash assistance, czyli bezpośredniego wsparcia pieniężnego, udzielonego w celu umożliwienia beneficjentom zaspokojenia najbardziej pilnych potrzeb bytowych.

Pomoc ta skierowana została do szczególnie narażonych kategorii społecznych, takich jak: rodziny wewnętrznie przesiedlone (ang. *Internally Displaced Persons*, IDP); rodziny wielodzietne; kobiety w ciąży; opiekunowie noworodków; rodziny z dziećmi z niepełnosprawnościami; rodziny niepełne.

Celem świadczenia była poprawa bezpieczeństwa socjalnego poprzez umożliwienie rodzinom samodzielnego zaspokojenia potrzeb związanych z zakwaterowaniem, wyżywieniem oraz relokacją do bezpieczniejszych lokalizacji. Otrzymanie środków finansowych zwiększyło elastyczność gospodarowania budżetem domowym beneficjentów oraz umożliwiło dostosowanie wydatków do indywidualnych potrzeb i priorytetów poszczególnych rodzin¹⁶.

¹⁵ Tamże; por. <https://caritas.pl/rodzina/#ukraina> [dostęp: 06.07.2025].

¹⁶ Caritas Polska, Raport 2022, s. 48.

Punkty Nadziei to dzieło zainicjowane przez Caritas Polska w odpowiedzi na skutki rosyjskich ataków rakietowych na infrastrukturę krytyczną Ukrainy. Ataki te doprowadziły do licznych i długotrwałych przerw w dostawach energii elektrycznej, ogrzewania oraz bieżącej wody, co w szczególnym stopniu dotknęło mieszkańców dużych miast. Właśnie w tych aglomeracjach uruchomione zostały tzw. *Punkty Nadziei* – tymczasowe centra wsparcia humanitarnego.

Każdy z *Punktów Nadziei* został wyposażony w podstawowe zasoby umożliwiające przetrwanie okresów tzw. „blackoutu” i poprawę warunków bytowych lokalnej społeczności. Do standardowego wyposażenia należą m.in.: agregaty prądotwórcze, źródła ciepłej wody, oświetlenie, dostęp do Internetu (w tym urządzenia Starlink), stacje do ładowania urządzeń mobilnych, miejsce wypoczynku, apteczka pierwszej pomocy oraz specjalnie wydzielona przestrzeń dla dzieci. Łącznie uruchomiono 18 *Punktów Nadziei* w największych ośrodkach miejskich, w tym: np. Kijów (2), Odessa (3), Chersoń (1). Szacuje się, że dziennie z każdego *Punktu* może skorzystać nawet do 700 osób.

W celu zapewnienia odpowiednich warunków funkcjonowania *Punktów Nadziei*, Caritas Polska dostarczyła szereg zasobów rzeczowych, m.in.: generatory prądu, nagrzewnice, odbiorniki internetowe, przenośne stacje zasilające, termopoty, ponad 7000 składanych krzeseł, zestawy pierwszej pomocy, koce oraz materiały edukacyjno-zabawowe (kolorowanki, kredki, gry) dla dzieci. Część wyposażenia – w tym namioty, latarki i koce – pochodziła z zasobów Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych¹⁷.

¹⁷ Caritas Polska, Raport 2023, s. 16.

Tabela 1. Działania realizowane w 2022 r.

Paczka dla Ukrainy		Rodzina Rodzinie – Ukraina		Polska Pomoc		Punkty Nadziei	
Akcja trwająca od IV 2022 r.		Program realizowany od X 2022 r.		Projekt trwający od X do XII 2022 r.		Projekt trwający od XII 2022 r.	
B E N E F I C J E N C I	83 000 rodzin na terenie całej Ukrainy	B E N E F I C J E N C I	620 rodzin z diecezji kijowsko-żytomierskiej (w 2023 r, po dołączeniu diecezji charkowsko-zaporoskiej, pomoc otrzyma co najmniej 1 120 rodzin)	B E N E F I C J E N C I	1162 rodziny – 426 rodzin (1293 osoby) z Odessy oraz 736 rodzin (1391 osób) z Mikołajowa	B E N E F I C J E N C I	18 Punktów Nadziei
Wartość wsparcia	Ponad 29 000 000 zł	wartość wsparcia	2 000 000 zł w 2022 r (budżet całkowity do grudnia 2023 r. – 10 783 877 zł)	wartość wsparcia	2 487 319 zł	wartość wsparcia	1 410 000 zł
Źródła finansowania: darczyńcy indywidualni i biznesowi		Źródła finansowania: darczyńcy indywidualni, biznesmeni, środki pozyskane z akcji charytatywnych		Źródło finansowania: polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych		Źródła finansowania: Caritas Polska, Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Caritas Polska, Raport 2022, s. 48-49

Tabela 2. Pomoc potrzebującym na Ukrainie w 2022 r.

Rodzaj pomocy	Kwota
Paczka dla Ukrainy– dystrybucja paczek z artykułami spożywczo-higienicznymi	29 000 000 zł
Wsparcie finansowe rodzin w trudnej sytuacji w Odessie i Mikołajowie	2 487 300 zł
Program Rodzina Rodzinie – Ukraina	2 000 000 zł
Punkty Nadziei – przeciwdziałanie skutkom blackoutów w ukraińskich miastach	1 410 000 zł
Łączna kwota wsparcia przekazana na Ukrainę	34 897 300 zł

Źródło: Caritas Polska, Raport 2022, s. 51.

Tabela 3. Pomoc ukraińskim uchodźcom w Polsce

Rodzaj pomocy	Kwota
Działalność Centrów Pomocy Migrantom i Uchodźcom w 26 miastach w Polsce	12 201 200 zł
Pomoc finansowa w postaci e-kodów, kart Sodexo itp.	5 642 500 zł
Pomoc żywnościowa i rzeczowa	14 850 100 zł
Wsparcie w różnorodnym zakresie ze środków przekazanych Caritas diecezjalnym oraz pochodzących ze zbiórki kościelnej	39 971 700 zł
Dofinansowanie pobytu w ośrodkach Caritas i innych organizacji kościelnych	2 792 200 zł
Wsparcie prac budowlanych i remontowych placówek i mieszkań dla uchodźców z Ukrainy	2 350 000 zł
Kompleksowe wsparcie ukraińskich dzieci w pieczy zastępczej i ich opiekunów	3 191 300 zł
Wakacyjna Akcja Caritas dla ukraińskich dzieci	504 200 zł
Pobyty wytchnieniowe dla ukraińskich dzieci	466 000 zł
Programy stypendialne Skrzydła i Dwa Talenty dla dzieci i młodzieży	629 000 zł
Spotkanie świąteczne dzieci ukraińskich	308 000 zł
Tornister Pełen Uśmiechów dla ukraińskich dzieci	209 000 zł
Pomoc na granicy (Namioty Nadziei)	308 400 zł
Organizacja Festiwalu Wiatr Nadziei – Ukraina	67 500 zł
Łączna wartość wsparcia uchodźców z Ukrainy w Polsce	83 491 200 zł

Źródło: Caritas Polska, Raport 2023, s. 51.

W 2022 r. Caritas Polska przeznaczyła na pomoc Ukrainie środki w łącznej wysokości 112 723 896 zł. Łączna wartość wsparcia udzielonego przez Caritas Polska oraz Caritas diecezjalne na rzecz Ukrainy w tym samym roku wyniosła ponad 597 700 000 zł. W ramach specjalnej zbiórki celowej przeprowadzonej w kościołach dnia 27 lutego 2022 r., zebrano kwotę 35 891 679 zł przeznaczoną na pomoc dla Ukrainy¹⁸.

ZAKOŃCZENIE

Kościół katolicki od blisko 2000 lat podejmuje działania zmierzające do polepszenia warunków życia i rozwoju każdej osoby ludzkiej. Czyni to nie rezygnując z zasadniczej misji, która leży u podstaw jego powstania, tj. głoszenia Ewangelii słowem i czynem. Wydarzenia ostatnich kilku lat związane z wojną na Ukrainie mają bardzo bolesny charakter dla społeczeństwa

¹⁸ Caritas Polska, Raport 2023, s. 50.

ukraińskiego. Kościół katolicki w Polsce od samego początku zaistniałego konfliktu zbrojnego odpowiada na zaistniałą sytuację angażując cały swój potencjał. W świetle przeprowadzonej analizy trzeba stwierdzić, że Kościół i organizacje kościelne realizując szeroko rozumianą pomoc odpowiadają na potrzeby odbiorców. Pomoc Kościoła katolickiego, także przez Caritas, jest konkretną realizacją (misji Kościoła), łączy wymiar ewangeliczny z jej praktycznym wymiarem stając się odpowiedzią na potrzeby społeczne i ekonomiczne odbiorców.

PIŚMIENNICTWO

- Głowiak, Krzysztof. 2020. „Różnorodne formy pomocy Kościoła dla migrantów i opieka duszpasterska nad Polakami za granicą.” *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego* XXXIV:139-54.
- Niedziółka, Dorota, i Mariusz Próchniak, red. 2023. *Ekonomia wojny. Skutki społeczne, ekonomiczne i geopolityczne wojny w Ukrainie*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Organek, Luiza, Marcin Jewdokimow, i Wojciech Sadłoń. 2024. *Kościół w liczbach. Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia*. Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.
- Tutak, Grzegorz. 2022. „Troska Kościoła katolickiego o uchodźców w kontekście wojny na Ukrainie.” *Kościół i Prawo* 11(24), nr 2:289-306.
- Walkowski, Maciej. 2023. „Społeczne i ekonomiczne skutki wojny w Ukrainie, casus Ukrainy i Federacji Rosyjskiej.” *Polityka i Społeczeństwo* 4(21):401-25.
- Wojnowicz, Paweł. 2017. „Zaangażowanie Kościoła katolickiego na rzecz migrantów – przesłanki doktrynalno-prawne.” *Civitas Lex* 1(13):49-68.
- Zborowski, Maciej. 2018. „Zagadnienie migracji w nauczaniu Kościoła katolickiego.” *Świat Idei i Polityki* 17:437-59.
- Żołędowski, Cezary. 2025. „Migranci wojenni z Ukrainy w Polsce – dynamika i uwarunkowania napływu.” *Studia Politologiczne* 75:224-45.

Społeczno-ekonomiczne zaangażowanie Kościoła katolickiego na rzecz Ukrainy po wybuchu wojny

Abstrakt

Artykuł analizuje społeczno-ekonomiczne zaangażowanie Kościoła katolickiego, a w szczególności Caritas Polska, w pomoc ofiarom wojny na Ukrainie po 24 lutego 2022 r. Autorzy przedstawiają szeroki wachlarz działań podejmowanych zarówno na terytorium Polski, jak i Ukrainy, wskazując na zgodność tych inicjatyw z misją Kościoła – niesieniem pomocy bliźnim. W artykule omówiono skalę strat materialnych i ludzkich, kontekst

migracyjny oraz odpowiedź polskiego społeczeństwa i struktur kościelnych na kryzys humanitarny. Szczególny nacisk położono na programy realizowane przez Caritas, takie jak „Namioty Nadziei”, „Rodzina Rodzinie” czy „Paczka dla Ukrainy”, które zapewniały wsparcie finansowe, rzeczowe i psychologiczne uchodźcom i osobom dotkniętym wojną. Celem pracy jest ukazanie efektywności i wielowymiarowości kościelnej pomocy oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie, na ile działania Kościoła odzwierciedlają rzeczywiste potrzeby poszkodowanych. Artykuł ma charakter przeglądowy i wykorzystuje metody analizy i syntezy.

Słowa kluczowe: Caritas Polska; wojna w Ukrainie; pomoc humanitarna; przymusowa migracja.

The Socio-Economic Involvement of the Catholic Church in Support of Ukraine Following the Outbreak of War

Abstract

The article examines the socio-economic involvement of the Catholic Church – particularly Caritas Poland – in supporting victims of the war in Ukraine following the Russian invasion on February 24, 2022. The authors present a broad range of relief efforts carried out both in Poland and Ukraine, highlighting how these initiatives align with the Church’s mission of aiding those in need. The paper discusses the scale of material destruction, human losses, and the resulting migration crisis, as well as the response of Polish society and Church structures to the humanitarian emergency. Special attention is given to programs implemented by Caritas, such as “Tents of Hope,” “Family to Family,” and “Parcel for Ukraine,” which provided financial, material, and psychological assistance to refugees and those affected by war. The aim of the article is to assess the effectiveness and multidimensional nature of the Church’s support and to determine to what extent these actions address the real needs of beneficiaries. The study is of a review character and applies methods of analysis and synthesis.

Keywords: Caritas Poland; war in Ukraine; humanitarian aid; forced migration.

Information about Author: DR. GRZEGORZ KRAWCZYK – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: grzegorz.krawczyk@poczta.onet.eu; <https://orcid.org/0000-0002-7467-6260>

Information about Author: DR. HABIL. PAWEŁ MARZEC – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: pmkul23@op.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0105-3131>